

ВІДГУК

офіційного опонента на дисертаційну роботу

СОРОКОПУД Ірини Олексіївни

«СТАНОВЛЕННЯ ТА РОЗВИТОК НЕОАВАНГАРДНИХ РУХІВ В ШКОЛАХ СТАНКОВОЇ ГРАФІКИ КИЄВА, ХАРКОВА (1990 – 2020 РР.)»»,

подану на здобуття наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 023 «Образотворче мистецтво, декоративне мистецтво, реставрація» галузі знань 02 Культура і мистецтво

Актуальність теми дисертаційного дослідження.

Актуальність пропонованого дослідження є беззаперечною, оскільки у вітчизняному мистецтвознавстві назріває потреба класифікувати, ідентифікувати різноманіття сучасних індивідуальних творчих стилістик чималої кількості художників (як знаних, так і молодих талановитих випускників мистецьких шкіл) та великий масив станкових творів, як живописних, так і графічних. Якщо живописні твори означеного періоду потрапляють у поле зору дослідників у першу чергу (передовсім через їх кількісне превалювання), то графічні, камерніші, потребують детальнішого розгляду та нарівні з живописом вплетення у канву сучасних образотворчих практик.

Десертантка обрала фокус вивчення вітчизняної графіки у контексті її співвіднесення з неоавангардними тенденціями постмодернізму, справедливо вважаючи історичний авангард яскравою практикою, вагомим здобутком українського образотворчого мистецтва, еталоном для наслідування. Крім того, важливим є вихід дослідження на рівень порівняння художніх практик різних регіонів, зокрема київської та харківської шкіл графіки. Вбачаємо за цим методом можливість якісного вивчення об'єкту з метою його якнайповнішої характеристики.

Оцінка обґрунтованості наукових положень та висновків, сформульованих у дисертації, їх достовірності та новизни.

Викладені в дисертаційній роботі основні положення та висновки спираються на самостійні дослідження автора, є достатньо обґрунтованими. Вони базуються на фундаментальних положеннях сучасної мистецтвознавчої науки, результатах дослідження українських та зарубіжних вчених та достовірних фактах, підтверджених цитатами та ілюстраціями.

Наукова новизна дослідження полягає в тому, що уперше досліджено феномен неоавангарду в контексті розвитку мистецтва графіки в межах київської та харківської художніх шкіл останніх десятиліть та з'ясовані особливості розвитку, основні прийоми графіки неоавангарду у контексті полістилізму.

Практичне значення результатів дослідження полягає у тому, що вони дають цілісне, науково обґрунтоване уявлення про розвиток неоавангардних тенденцій наприкінці ХХ – початку ХХІ ст. у контексті становлення та еволюції київського та харківського регіональних осередків мистецтва графіки. Також основні положення і матеріали дисертації можуть використовуватися у навчальному процесі при створенні програм теоретичних курсів, укладанні лекцій із історії української графіки відповідного хронологічного періоду, розробки навчально-методичних посібників з композиції, естампу тощо.

Вважаємо, що поставлені в дисертації наукові завдання успішно виконані, здобувачка повною мірою оволоділа методологією наукової діяльності.

Оцінка змісту дисертації, її завершеність та дотримання принципів академічної доброчесності.

Дисертаційна робота І. О. Сорокопуд написана українською літературною мовою з дотриманням наукового стилю. У роботі використано загальноновизнану наукову термінологію. Стиль викладення результатів дослідження, нових наукових положень, висновків і рекомендацій в цілому

чіткий та зрозумілий.

Дисертація складається зі вступу, 3-ох розділів (зокрема 6-ти підрозділів), висновків, списку використаних джерел (152 позиції) та додатків, що включають 68 ілюстрацій. Загальний обсяг роботи – 179 сторінок, з них 123 сторінки основного тексту.

Структура дисертації охоплює всі аспекти поставленої проблеми: її історіографічну, методологічну, джерельну складову (розділ I); понятійний апарат та окреслення рис неоавангарду як сучасної течії образотворчого мистецтва (розділ II); особливості стилістики неоавангардної графічної мови регіональних шкіл графіки (розділ III).

За структурою, змістом, рівнем виконання, актуальністю, науковою новизною, оформленням, мовою та стилем дисертація Ірини Сорокопуд відповідає вимогам, які пред'являються до оформлення кваліфікаційних дисертаційних робіт. Обсяг дисертації відповідає нормам, викладеним у «Положенні про порядок присудження наукового ступеня доктора філософії у ХДАДМ». Представлене дослідження не містить академічного плагіату. Використання ідей, результатів і текстів інших авторів у роботі мають відповідні посилання на джерело з дотриманням встановлених вимог.

У **вступі** дисертантка чітко обґрунтовує актуальність теми дослідження, влучно формулює мету, об'єкт і предмет дослідження, його наукову новизну окреслює теоретичне і практичне значення.

У **першому розділі «Стан дослідженості проблеми, джерела та методи дослідження»** викладено результати аналізу та історіографії фахової літератури, наведено джерельну базу, обґрунтовано методи дослідження. Дисертантка чітко групує вивчені джерела на три блоки, що дозволяє їй дійти висновку про те, що формування київської та харківської шкіл графіки розглядається дослідниками переважно у контексті біографічного підходу, що має риси суб'єктивізму і в той же час є цінними для співвіднесення авторської графічної мови із загальним сценарієм розвитку мистецького осередку. Вивчення загальних тенденцій у розвитку графіки неоавангарду

дозволило продемонструвати низку протиріч та дискусійних питань у розумінні сутностей зазначеного феномену. Цінним є звернення до зарубіжної практики у трактуванні термінів та явищ постмодерного мистецтва (зокрема І.Скоропуд опрацьовано 25 іноземних джерел).

У другому розділі «Типологічна характеристика графіки неоавангарду київського та харківського регіональних мистецьких осередків кін. ХХ – поч. ХХІ ст.» аргументовано продемонстровано, що у західній науковій думці сформувались два протилежні погляди на сутність неоавангарду. Перший – як художня «відкладена дія», яка дотримується традиції та переосмислює її, тобто як природне повторення типових авангардних прийомів, і другий – як своєрідний «негативний», обернений навпаки образ, коли неоавангард виступає «простором неотрадицій, які все змінюють, все представляють в іншому світлі, але не заперечують першооснову» (с.50). Також розглядаються погляди українських дослідників авангарду та неоавангарду щодо сутності цих понять (Т.Павлової, О.Ліщинської, Л.Савицької, О.Лежнева, О.Кириченко, Я.Демиденко, Г.Вишеславського та ін.).

Ірина Сорокопуд звернула увагу на особливість ролі мистецтва графіки у процесі трансформації історичного авангарду у неоавангард, справедливо зауважила, що для графічної мови діалог із традицією та переосмислення існуючих образних форм є запорукою змін та розвитку. Дисертантка висловлює думку, що еволюція графічної мови 1990-х відбувалась під впливом внутрішніх мистецьких процесів, «накопиченого раніше досвіду трансформації» (с. 58).

Також окреслено важливі ознаки стилістики неоавангарду в сучасній вітчизняній графіці; звернуто увагу на зміни у характері неоавангардної виставкової діяльності; розглянуто особливості становлення київської та харківської інституційної основи, як «своєрідних точок відліку художніх інновацій»; увагу приділено розмежуванню сутностей неоавангарду, постмодернізму та трансавангарду; окреслено спільні та відмінні риси

згаданих шкіл .

Дисертантка наводить приклади становлення закордонних шкіл графіки, що свідчить про її широку обізнаність з об'єктом дослідження.

У третьому розділі «Неоавангардні прийоми графічної мови в творах художників-графіків 1990-х – 2020-х рр.» розглянуто виразні риси неоавангардної стилістики представників київської та харківської шкіл графіки, які упродовж кін ХХ – початку ХХІ ст. сформували повноцінну образно-стильову систему.

Характеризуючи художні прийоми київської школи графіки авторка влучно виділяє наступні: діалог живописних та графічних художніх прийомів, які виражаються у проникненні окремих елементів станкової художньої мови малярства до простору графічного вираження; використання академізму як інструменту для вираження постмодерністських художніх ідей; трансформацію технічного виконання композицій та жанрової репрезентації.

Вираженням неоавангардної художньої мови харківської школи графіки кінця ХХ – початку ХХІ ст. Ірина Скоропуд вважає здобутки творчих об'єднань та груп, які, особливо на початковому етапі кінця 1980-х – початку 1990-х рр., відігравали інституційну роль («Літера А», група «Деграж»). Також виразними складовими художньо-образного репертуару харківської школи графіки показано пошуки нової графічної форми у контексті переосмислення традицій авангарду; прийоми «реконструкції» та «розпредметнення» у художній мові графіки; її перебування на перетині із графічним дизайном та прикладною графікою, що породжує символізм та знаковість.

Лаконічним і в той же час аргументованим, чітким та влучним вважаємо стилістичний аналіз запропонованих творів станкової графіки, з акцентуванням на їхніх найхарактерніших якостях. Це вказує на розуміння дисертанткою глибинної суті образотворчості, вміння побачити ключові риси твору а також знання технічних прийомів графіки.

Результати дослідження акумульовано в **загальних висновках**. Отже структура дисертації відображає мету й завдання дослідження. Дисертація оформлена згідно вимог МОН України та відповідного Положення ХДАДМ до кваліфікаційних праць такого рівня.

Повнота викладу основних положень дисертації в опублікованих працях. Основні результати дисертації були оприлюднені в 3-ьох наукових публікаціях у фахових виданнях, що включені до переліку МОН України. Публікацій, які додатково відображають наукові результати дисертації (із співавтором) – 1 та 3 – у збірниках матеріалів і тез наукових конференцій. Ірина СОРОКОПУД має 6 самостійних публікацій, що є достатнім для апробації згідно чинних вимог щодо оприлюднення результатів дисертацій на здобуття наукового ступеня доктора філософії (Ph.D).

Поряд із загальною позитивною оцінкою дисертації, слід звернути увагу на окремі **дискусійні моменти, зауваження та пропозиції**:

1. Бажано було б ширше описати особливості мистецької академічної освіти як навчально-педагогічного фактору у становленні і функціонуванні зазначених регіональних осередків мистецтва графіки. У тексті академічні школи розглядаються швидше з погляду їх історичного становлення, побіжно згадуються імена графіків-педагогів (А. Чебикіна, Л. Корж-Радько, Г. Якутовича, О. Векленко та ін.). Варто було б більш детально описати особливості стилістики студентських композицій на сучасному етапі розвитку мистецьких закладів, прийоми створення композицій у графічних майстернях В. Шості, В. Христенка, а також здобутки їх талановитих учнів – представників молодшої генерації графіків, що б збагатило текст дисертації.

2. Назва III-го розділу «Неоавангардні прийоми графічної мови в творах художників-графіків 1990-х – 2020-х р.» не окреслює конкретних територіальних меж, тому є, на нашу думку, надто широкою.

3. Помилковим є формулювання виразів «станкового живопису, інсталяції, пластичних мистецтв» (с. 30), оскільки станковий живопис є одним із різновидів пластичних мистецтв; «сфера графічних досліджень»

(с. 41); «пастозні кольори» (с.109); «графічному друці (офорт, лінорит, гравюра тощо)», оскільки гравюра – це широке поняття, яке включає у себе офорт та ліногравюру (с. 116). Також варто замінити слово іншомовного походження «прінти» на український відповідник (с.112). У підрозділі 1.2. пишучи про понятійний апарат (ззначивши це у назві підрозділу), дисертантка описує джерелознавчу базу, щоправда на с. 43 вже виправляється і вживає цей термін у його правильному значенні.

4. У тексті трапляються помилки: неузгоджені закінчення слів, пропуски слів, часто вживається вислів «харківської школі графіки» (замість «школи графіки»); у написанні прізвищ (Катерину Попович згадують як чоловіка – «наводив», «на його думку», с. 27; Шепіть (замість Шепеть), с. 40; Дехтяр Н. замість Дігтяр Н., с. 42; К.Ярмош замість К.Ярош, с.76; відмінювання чоловічих прізвищ на –ко – Д.Шевченко, с. 112; графіка «Яхана» замість «Яхіна», с. 104); на стр. 22 слово «нео-авангард» написано через дефіс; «силіграфії» замість «сериграфії» (с. 91).

5. Подекуди помітними є огріхи у редагуванні: різний підхід в описі джерел, як у списку використаних джерел, так і так і в додатку В; відсутність пробілів між словами; перенос ініціалів та скорочень в інший рядок; часте винесення в абзац одного речення.

Проте, наведені нами зауваження не змінюють загальне позитивне враження від роботи, не принижують наукового та практичного рівня отриманих результатів та мають рекомендаційний характер. Будемо сподіватись, що зазначені у дослідженні загальні характеристики постмодерної графіки загалом (та її неоавангардні форми зокрема) знайдуть подальший узагальнюючий виклад у формі навчального посібника. Тут важливо розглянути саме ті прийоми неоавангардної художньої мови, що безпосередньо формують композицію сучасних творів графічного мистецтва у різноманітні жанрового репертуару.

Висновок про відповідність дисертації вимогам МОН України та відповідного Положення ХДАДМ. В цілому, за своїм рівнем, теоретичною

та практичною цінністю, науковою новизною, змістом та оформленням дисертація Ірини СОРОКОПУД «Становлення та розвиток неоавангардних рухів в школах станкової графіки Києва, Харкова (1990 - 2020 рр.)» відповідає вимогам «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії», затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України, від 12.01 2022 р. № 44 (зі змінами), «Порядку підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у закладах вищої освіти (наукових установах)» затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 23 березня 2016 р. «261 (зі змінами і доповненнями від 19.05.2023 №502), паспорту освітньо-наукової програми «Образотворче мистецтво, декоративне мистецтво, реставрація» за спеціальністю 023 «Образотворче мистецтво, декоративне мистецтво, реставрація».

Дисертація Ірини СОРОКОПУД є самостійною, завершеною та актуальною науковою роботою, тому її авторка заслуговує на присудження вченого ступеня доктора філософії (Ph.D) за спеціальністю 023 «Образотворче мистецтво, декоративне мистецтво, реставрація».

Офіційний опонент –

кандидат мистецтвознавства, доцент,
доцент кафедри образотворчого мистецтва,
дизайну та методики їх навчання

Тернопільського національного педагогічного
університету імені Володимира Гнатюка

Ірина ТЮТЮНИК